

Aino Kallas Syrjässä

Kirjailija Aino Kallas os. Krohn, tunnetun fennomaaniperheen tytär, vietti lapsuuden- ja nuoruudenkesänsä Lopen Sajaniemen Järventaustan Syrjässä. Kesällä 2009 Syrjässä järjestetyissä tapahtumissa oli esillä pieni tätä ajanjaksoa kuvaava näyttely, jossa esiteltyyn aineistoon tämä kirjoitus perustuu. Aikaisemmin on Aino Kallaksen vaiheista Lopella kertonut mm. Hele-Anneli Vähäkylä Lopen joulussa 1997.

Godenhjelmit ja Syrjä

Helsinkiläisellä lehtori B. F. Godenhjelmilla ja hänen Ida-vaimollaan oli 1870-luvulla kesänviettopaikkaa valitessaan monia vaihtoehtoja. Matkustaako kotimaassa vai ulkomailla, ostaako huvila vai majoittuako vuokrahuoneisiin tai hotelliin? Kaupunkiin jääminen ei heitä liene houkutellut, kuuluihan kesänvietto maaseudulla tai kylpylässä säädynmukaiseen elämään, eikä kaupungissa oleskelua kesäisin pidetty terveellisenäkään.

Aiemmin Godenhjelmit olivat matkustaneet joka vuosi Haapsaluun, mutta tästä eteenpäin kesäpaikaksi vakiintui Loppi. Valintaan vaikutti varmaankin hyvä ystävä Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen, joka oli ostanut Leppälahden tilan Loppijärven rannalta muutamaa vuotta aikaisemmin. Godenhjelmit eivät kuitenkaan pitäneet oman kesäpaikan ostamista tarpeellisena, vaan vuokrasivat Syrjän tilan pihapiiristä ensin pari huonetta, myöhemmin kesinä vieraita varten rakennetun erillisen huvilan.

Syrjän tila oli aiemmin ollut Sajaniemen kylän Jalkusen rusthollin torppa. Kantatila Jalkunen oli jaettu kahtia 1700-luvulla. Toinen puoli oli jaettu vielä uudelleen, jolloin Loppijärven länsipuolisesta osasta muodostui Syrjä, kooltaan neljänneksen alkuperäisestä jakamattomasta Jalkusesta. Tilan rakennusryhmä sijaitsi Loppijärven rannalla niemessä. Alkuperäinen savupiirtti, jossa varhaisimmat asukkaat olivat eläneet, oli pihapiirissä vielä Godenhjelmien aikaan paikoillaan, tosin jo savupiipulla varustettuna. Varsinainen päärakennus oli rakennettu 1800-luvun alkupuolella. Pihaa reunustivat lukuisat aitat ja karjasuojat.

Syrjää isännöi 1874-1925 Jooseppi Sakarinpoika Syrjä. Hänen ensimmäinen vaimonsa Edla kuoli 1887, toinen vaimo oli nimeltään Maria. Vanhaemäntä, Joosepin äiti, joka myös oli nimeltään Maria, eli vuoteen 1904, yli 80-vuotiaaksi.

Krohnit

Kesällä 1887 Godenhjelmit saivat Syrjään nuoria vieraita, idä Godenhjelmien sisar Minna Krohn saapui Lopelle tyttäriensä, 8-vuotiaan Ainon ja pari vuotta nuoremman Aunen, kanssa. Krohnit olivat aiemmin lomailleet perheen isän Julius Krohnin vanhempien kartanossa Kiiskilässä Viipurinlahden rannalla, nyt oli katsottu parhaaksi, että lapset olisivat osan kesästä muualla.

Seuraavana vuonna Krohnin perhe oli kesän Kiiskilässä, mutta tämä vuosi 1888 jäi siellä viimeiseksi. Julius Krohn hukkuu purjehdusretkellä elokuussa ja hänen murtuneet vanhempansa myivät kartanon. Minna Krohnin heikko terveys huononi entisestään. Godenhjelmit ottivat häntä auttaakseen osaa tyttöjen kasvatukseen. Minna ja lapset lomailivat tämän jälkeen joka vuosi heidän kanssaan Syrjässä.

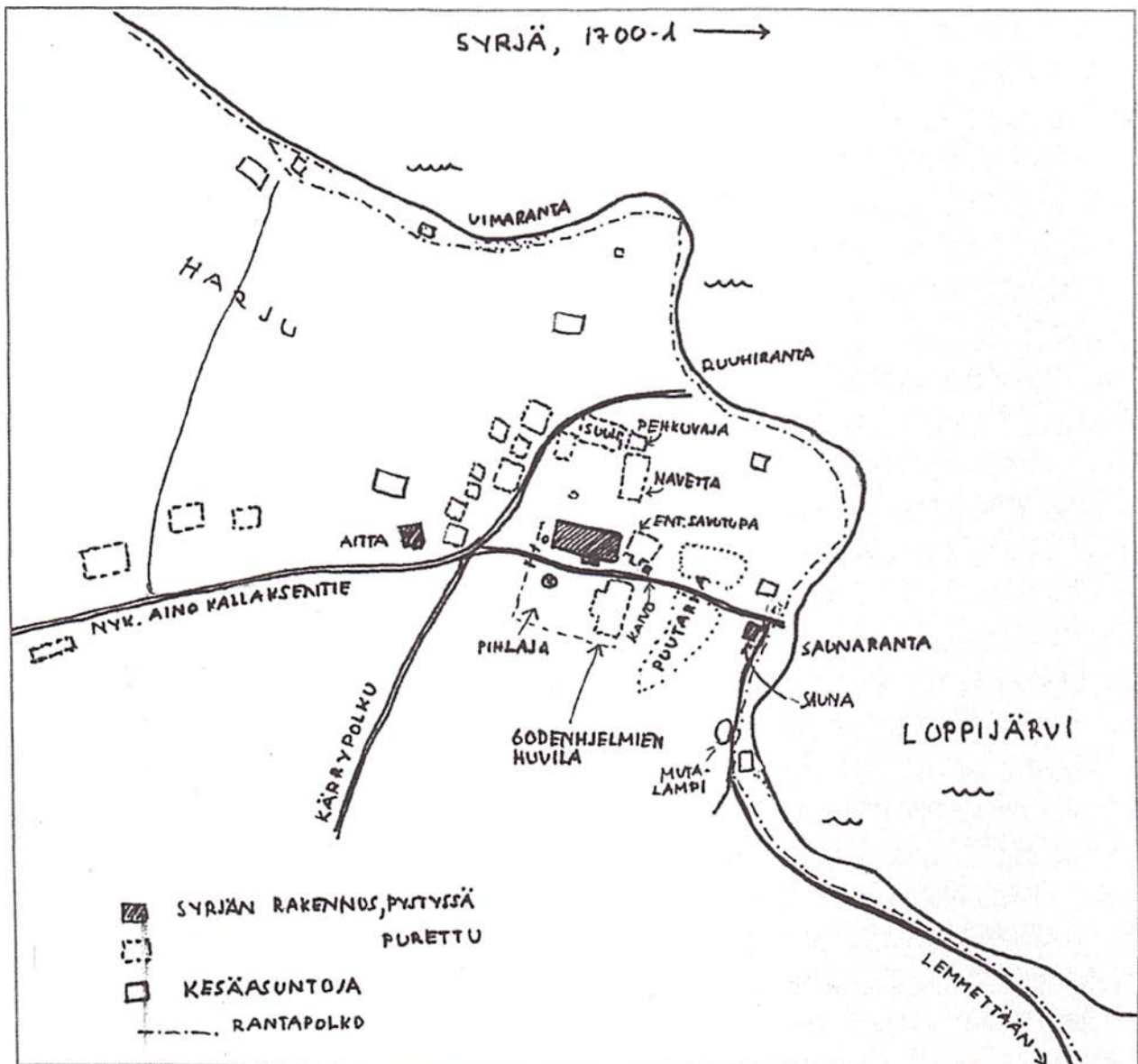
Minna Krohn oli ennen avioliittoaan ollut Godenhjelmien perustaman Helsingin Suomalaisen tyttökoulun johtajatar. Hän kirjoitti ja käänsi runoja, joista lapsille suunnattuja julkaistiin Ida Godenhjelmien toimittamassa lastenlehdessä *Pääskynen*. Tyttäret oppivat kotoa kirjoittavan elämäntavan, isä Julius Krohnhan oli ollut aikansa tunnetuimpia kirjailijoita sekä Suomen kielen ja kirjallisuuden professori. Myös Ainon ja Aunen vanhemmat sisarukset heidän isänsä aikaisemmasta avioliitosta olivat kirjallisesti lahjakkaita. Kaarle Krohnista tuli kansanrunouden tutkimuksen ja Ilmari Krohnista musiikin historian professori, heidän sisarestaan Helmi Krohnista kirjailija.

Aino ja Aune Krohn aloittivat kirjalliset harrastuksensa hyvin nuorina. Perheenjäsenten ja sukulaisten kanssa oltiin kirjeenvaihdossa, runoja ja kertomuksia kirjoitettiin. Riitta Kallas on toimittanut teoksen *Kolme naista, kolme kohtaloa*, johon on Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkistosta valikoitu Ainon sisarpuolensa Helmi Krohnin ja ystävänsä Ilona Jalavan kanssa käymää kirjeenvaihtoa. Mukana on Syrjässä kirjoitettuja kirjeitä, joissa elävästi kuvataan ympäristöä ja kesäisiä harrastuksia. Vanhempina molemmat sisaret ovat kirjoittaneet muistelmateoksia, joissa Syrjän kesistä kerrotaan. Aino Kallas julkaisi myös päiväkirjansa 1950-luvulla kohottuaan kansainvälisesti tunnetuksi kirjailijaksi. Aune Krohn kirjoitti enimmäkseen uskonnollisia teoksia ja toimi koko ikänsä ututterana kääntäjänä.

Vaikutelmia

Jo ensimmäisenä kesänä Aino Krohn viihtyi hyvin Syrjässä, kertoo kirje Helmi-sisarelle: "Tiedätkös, että täällä on niin mainion hauska. Pihalla kasvaa suuri pihlaja, jonka juurelle olemme laittaneet puutarhan. Sen oksalle on isäntä laittanut kiikun." Maininta keinusta pihapuussa tuo mieleen, että lapsettomien Godenhjelmien lisäksi myös ainoan lapsensa kymmenen vuotta aiemmin menettänyt Syrjän isäntäväki taisi olla mielissään nuorista vieraista pihapiirissään. Kesävieraat retkeilivät toki muuallakin: "Viime sunnuntaina olimme arpajaisissa, tuolla puolen järven. Minä voitin sieltä piipun ja tupakkikukkaron, sekä vielä lisäksi pari lasiasetta. Siellä näyteltiin "Murtovarkaus", jonka he näyttivät erittäin hyvin." T. I. Wuorenrinne kertoo kirjassaan *Tupanäyttämöltä se alkoi* Minna Canthin *Murtovarkauden* esityksen Lopella jääneen katsojien mieliin suorastaan legendaarisena tapahtumana. Näytelmäesitys ei suinkaan ollut ainutkertainen tapaus, vaan näytelmiä esitettiin Loppijärveä ympäröivissä kylissä usein 1800-luvun loppupuolella.

Pari vuotta myöhemmin, 10-vuotiaana, Aino kertoo Syrjässä olevan sillä kertaa vain jokseenkin hauskaa. Yksinäisyys vaivasi, nuorempi sisar ei riittänyt seuraksi. Tilanne korjaantui, kun mukaan Syrjään otettiin seuraaviksi kesiksi Aino koulutoveri Aleksandra Tuominen, jolla ei muuten olisikaan ollut mahdollisuutta viettää kesää maaseudulla. Kesän 1889 mieleenpainuvien tapahtumana oli juhannus, josta Aino kirjoittaa Helmille: "Juhannuspäivänä olimme kutsutut Hyrrylle, joka on eräs hyvin rikas talonpoikaistalo toisella puolella järveä. Paitsi matkaa yli järven täytyi vielä 9 virstaa ajaa. Heillä oli 11 eri ruokalajia! Hyrry on erään pienen järven rannalla, jonka nimi on Kuuslampi. Sinne näkyy 3 muuta pikku järveä, nimittäin Sinervä, Näkyvä ja Tevanne. Kauvempana on äärettömän suuri järvi nimeltä Punelias. Siinä on 77 saarta ja se on ainakin 2 kertaa suurempi kuin Loppijärvi."

Syrjän pihapiiri 1700-luvulta nykypäivään. Kartan on laatinut Erja Noroviita. tähteet: Syrjän vanha tonttikartta, Unto Kaipaisen maalaus Syrjästä, Aune Krohnin muistelmat, Eeva-Liisa Huhdan haastattelu kesäkuussa 2009, perimätieto ja tonttialueen jäljellä olevien rakennusten sekä rakennusjäänteiden kartoitus.

Kirjeistä käy ilmi mielenkiintoinen yksityiskohta juhannuksen vietosta. Aino kirjoittaa 1889: *"Täällä ei polteta koskaan kokkoa Juhannuksena, mutta sensijaan "tulisia" Helluntaina. Minäkin olin "tulisia" katsomassa ja tulin vasta kello 1 yöllä kotiin."* Aune Krohn kertoo kuitenkin muistelmissaan: *"Saunapoukaman hiekkarannassa poltimme kokkomme. Tyyntyvän, hienoon hämyyn peittyvän järven takaa näkyi sieltä täältä muita juhannusvalkeita."* Tekstistä käy ilmi, että Aune muistelee kesiä, jolloin hän oli nuori neito, eli joitain vuosia myöhäisempiä kuin edellä siteerattu Ainon kirje. Ehkä Syrjän kesävieraiden kokonpoltto osaltaan vaikutti tavan yleistymiseen Lopella?

Fredrikinpäivät, setä-Godenhjelmin nimipäivät, olivat jokavuotinen kesän kohokohta. Aino ja Aune viihtyivät kahvikutsuilla ja pitivät seurustelusta vieraiden kanssa. Aino kertoo: *"Viime lauantaina oli sedän nimipäivä ja sitä tänä vuonna, kuten muulloinkin, vietettiin. Kuitenkaan ei tänne tulleet muut kuin Leppälahden Sakari rouvineen ja lapsineen sekä Fanny Gylling Konkkalasta. Mutta sangen hupaista oli tällä pienellä seuralla. Kahvia rinkelin ja teeleipäin kera juotiin ja mansikkanestettä maisteltiin."* Kesällä 1890 Syrjässä vieraillut Helmi Krohn ei ollut yhtä innostunut, koska kirjoitti ystävälleen Elna Strengille: *"Huomena on setä Godenhjelmin nimipäivä ja silloin tänne tulee koko Lopen aristokratiia. Se on minun mielestäni hyvin ikävää, sillä enimmäkseen täällä vaan on ikävää väkeä."* Helmi halusi kirjeessään ehkä hieman korostaa itseään verrattuna pienen kirkonkylän seurapiiriin, mutta on huomattava, että Fredrikinpäivien vieraat näyttävät olleen suurimmalta osaltaan samoja ihmisiä, joiden kanssa seurusteltiin myös talvisin Helsingissä. Vakituisiin kävijöihin Syrjässä kuului Yrjö-Koskisen sukua. Fanny Gylling oli ollut Suomalaisen tyttökoulun opettaja ja vietti kesänsä sukulaistensa luona Joentaan Konkkalassa. Lopen edellisen nimismiehen John Hultinin perhekin lienee tullut tutuksi kaupungissa, tytär Sigrid oli Ainon luokkatoveri.

Seuraelämää enemmän huomiota kuvauksissa Syrjästä saa luonto. Aino retkeili laajalla alueella Järventaustassa. Jo pienenä tyttönä läheinen harju tuli tutuksi ja iän karttuessa matkat pitenivät. Aino kalasti Loppijärven lisäksi myös pienemmällä Särkijärvellä. Ravustamassa hän kävi Uksenjoen varrella. Vuonna 1892 saalis oli kuitenkin muihin vuosiin verrattuna keho: *"Uks-joki on tätä nykyä aivan tulvillaan ja kaikki sen rannoilla olevat niityt ovat joutuneet veden alle, siis "Krapuniittykin". Siellä ei ole voitu tehdä edes heinää, saatikka sitten kravustaa. - Yhden kerran vaan olimme ravussa Mällin alapuolella ja saimme 58 rapua."* Luonnossa liikkuesa kala- tai rapusaalis ei kuitenkaan ollut tärkeintä. Aino kirjoittaa Ilona Jalavalle 1893: *"Nyt olen siis taas kotona, täällä kaukaisessa, yksinäisessä Syrjässä. Ei täällä mikään häiritse hiljaisuutta, paitsi karjakellon kilinä ja lintujen viserrys rannan koivikossa. Täällä viihdyn niin hyvin, luonto on kumminkin paras toveri, mitä voi olla. Ja kun menee metsään, jossa hongat humisevat kotoista kieltään, silloin tuntee, kuinka rakas oma maa on, tämä yhteinen, armas synnyinmaamme. - Ja luonto vaikuttaa ihmiseenkin. Täällä rupeaa kaikkea katsomaan ikään kuin valoisammalta puolelta, tulee paljon tyytyväisemmäksi ja iloiseksi."*

Nuoruusaika

Vuodesta 1895 alkaen Ainon Syrjässä tekemien päiväkirjamerkintöjen ja hänen kirjoittamiensa kirjeiden sisältö muuttuu, ympäristön ja tapahtumien kuvailu vähenee. Kuvaan astuvat ihailijat. Aino kirjoittaa Ilona Jalavalle 1895: *"Et sinä muuten olisi näin pian saanut minulta kirjettä, mutta minun täytyy kysyä sinulta nyt neuvoa yhdessä asiassa, sillä minä olen pahemmassa kuin pulassa. - Sitä ennen kuitenkin lupaa, ettet kellekään ihmiselle puhu tästä asiasta. Tiedätkös, minä sain tänään kirjeen Mantereelta, jossa hän melkein selvään sanoo pitävänsä minusta."* Seuraavissa kirjeissä pohdiskellaan laajasti, kuinka Ainon tulisi suhtautua ihailijaansa ja mitä kirjoittaa tälle, vai kirjoittaako lainkaan. Kirjejäpakka Oskari Mantereen kanssa aloitti vastaavanlaisten tapausten sarjan. Seuraavina vuosina Ainoa kohtaan osoittivat mielenkiintoa monet ihailijat, mutta kukaan heistä ei saanut kutsua Syrjään. Ainoa, joka siellä tietävästi kävi, oli sinnikäs Into Inha, josta sittemmin tuli tunnettu valokuvaaja. Kesäisenä yönä 1898 Inha polki pyörällä Lopelle, lainasi veneen, soutu Syrjään ja jätti ruusun Ainon ikkunalle. Aino ei koskaan löytänyt ruusua, eikä romanssi muutenkaan edistynyt, vaikka Inha oli jo aiemmin sävellyttänyt ystävällään Sibeliuksella Ainon runon "Kuutamolla" ja järjestänyt mieskuoron esittämään laulun Ainon ikkunan alla. Aino luuli serenadia erään toisen järjestämäksi.

Ainon kirjeet ja muistelmat tältä ajanjaksolta keskittyvät häneen itseensä, ihmissuhdekuvioiden lisäksi huomiota saa kirjoittaminen. Aino kirjoittaa Ilona Jalavalle Syrjästä 11.6.1899: *"Ja kiitos siitä, että kysyit kirjaanikin, sitä syntymätöntä lasta, kuten jossain Ibsenin näytelmässä sanotaan. Minä olen nyt koko viikon joka päivä pari, kolme tuntia kirjoittanut erästä novellia - huomenna sen pitäisi tulla valmiiksi. Aunen - minun arvostelijani - lausunto on "suosiollinen", - voin siis elää toivossa. Muuten on minulla kirjallista työtä vaikka kuinka paljon, täytyy kirjoittaa ainakin pari novellia vielä lisää, ja sitten korjata ja puhtaaksi kirjoittaa entisiä. Ja niin kauvan kun työtä riittää, viihdyn täällä mainiosti, sillä välillä ajelen polkupyörää pitkin pihamaata. - tiet ovat huonoja."* Tekeillä oli syksyllä 1899 ilmestynyt novellikokoelma *Kuloa ja kevättä*. Jo pari vuotta aiemmin Aino

oli julkaissut esikoisteoksensa, runokokoelman *Lauluja ja Ballaadeja*, joka sekin oli kirjoitettu osittain Syrjässä.

Sisar Aune on kuvannut Ainoa tarkemmin Syrjän väkeä, jonka kanssa siskokset olivat tiiviisti kosketuksissa näinä vuosina. Isäntäväki ja Krohnit asuivat samassa rakennuksessa, vanhan emännän huone ja Ainon makuukamari olivat rinnakkain. Krohneille oli vuokrattu päärakennuksen päätykamarit, jotta Godenhjelmit saivat koko huvilarakennuksen omaan käyttöönsä. Syrjän isännästä Aune kertoo: *"Jooseppi Syrjä ei suinkaan herrastellut kamarin keinutuolissa muiden raataessa. Samanlaisiin valkoisiin rohdinvaatteisiin pukeutuneena kuin väkensäkin hän lähti ani varhain ja palasi sen mukaan kuin työ vaati. Yhdessä aterioitsi, tosin pöydän päässä, samasta vadista pisteli velliä, samasta reikäleivästä iski penkin syrjään itselleen kappaleen."*

Aune kertoo Jooseppi Syrjän olleen reilu isäntä ja huumorintajuinenkin. Olisi mielenkiintoista saada tietää, mitä Syrjän väki puolestaan ajatteli kesävieraistaan, mutta valitettavasti heidän kirjeitään tai muita muistiinpanojaan ei liene säilynyt.

Vuoden 1899 kesään mennessä Ainon elämä oli rauhoittunut. Hän kirjoitti Ilona Jalavalle Syrjästä 11.6.1899: *"Ja muuten nautin tästä suuresta yksinäisyydestä ja alkavasta kesästä ja siitä kummasta seikasta, etten ole kehenkään rakastunut "för tillfälle". Sillä kyllä se varmaankin on vaan tilapäistä, jos minä oikein itseni tunnen."*

Hyvin Aino itsensä tunsu. Hän tapasi virolaisen Oskar Kallaksen ja kirjoitti syyskuussa Ilona Jalavalle Helsingistä: *"Oskar on se mies, jolle minä olen nainen, hän on minun herrani ja hallitsijani, hän on voima minun elämässäni, se, jolle minä alistun ja taivun. Fyysillisesti on hän atleetti, hänellä on äärettömät ruumiinvoimat eikä hän ole eläissään ollut kuin kerran sairaana. Hänellä on lujin tahto, mitä koskaan olen tavannut, energiaa ja velvollisuuden tuntoa samoin."*

Heinäkuussa 1900 Aino ja Oskar tekivät häävalmisteluja Syrjässä. Painetut kutsukortit Oskar kävi noutamassa polkupyörällä Hämeenlinnasta. Aikaa vietettiin järvellä soudellen ja lueskellen Tolstoin teosta *Perheonni*. Hääit olivat Helsingissä elokuussa.

Viimeinen kesä Syrjässä

Kun Aino saapui Syrjään kesällä 1914, Syrjä oli muuttunut, mutta vähemmän kuin Aino itse vuoden 1900 jälkeen. Aino oli synnyttänyt viisi lasta, saattanut heistä yhden hautaan ja julkaissut viisi kirjaa. Syrjän väki oli vanhentunut ja Syrjän ruuhirannasta kirkkomatkalle lähtevien kyläläisten joukko pienentynyt. Tärkein muutos oli Godenhjelmien puuttuminen joukosta, he olivat kuolleet ja jättäneet omaisuutensa perinnöksi Ainolle ja Aunelle. Syrjään jääneet tavarat piti järjestellä ja päättää niiden kohtalosta. Lisäksi Ainolla oli tekeillä virolaisen runoilijan Lydia Koidulan elämäkertä, joka edistyi kesän aikana. Aino kirjoittaa päiväkirjaansa kesäkuussa: *"Kaunista, kaunista, niin että sydäntä viiltää... Kuljen ja itken, tervehdin ja ikävöin, annan suuta sammaleelle ja hyväilen elottomia esineitä... Nyt kun olen nähnyt niin paljon eri kauneuslajeja, tiedän, miksi Syrjä on kaunis, tiedän kuinka lempeää ja hyväilevää ja rauhoittavaa, vaaleaveristä on sen kauneus."*

Kesän rauhaa häiritsivät pelottavat uutiset maailmalta. Ensimmäinen maailmansota puhkesi elokuussa. Ainon päiväkirjasta 21.8.1914: *"Käyn ja heitän hyvästi. Haluan jo pois täältä, ihmisten ilmoille, aika ottaa osansa minustakin, minuunkin on tarttunut kuin sähköä. En viihdy enää täällä, idylli on särjetty."* 27.8.1914: *"Huutokauppa Syrjässä, jäähyvästit, ja nyt Helsingissä."*

Elina Alajoki

Lähteet:

Aino Kallaksen kirjeet: Kolme naista, kolme kohtaloa. Aino Kallaksen kirjeenvaihtoa Ilona Jalavan ja Helmi Krohnin kanssa vuosina 1884-1913. Toim. Riitta Kallas SKS, Helsinki 1988

Helmi Krohnin kirje: Helmi - Helmi Krohnin kirjeitä läheisilleen 1884-1936 Toim. Marjut Hjelt SKS, Helsinki 2004

Aino Kallas: *Kanssavaeltajia ja ohikulkijoita* Otava, Helsinki 1945
Päiväkirja vuosilta 1897-1906 Otava, Helsinki 1952

Aune Krohn: *Menneitten aikojen tarinaa* Valistus, Helsinki 1955

Kai Laitinen: *Aino Kallas 1897-1921* Otava, Helsinki 1973

Aino Kallaksen mestarivuodet Otava, Helsinki 1998 2. p.

Jorma Kallenautio: *Lopen historia kunnallisen itsehallinnon aikana I* Lopen kunta, seurakunta ja manttaalikunta 1976

Sakari Vuorenrinne: *Ihmisiä ja elämää entisajan Sajaniemessä* Helsinki 1983

T.I. Vuorenrinne: *Tupanäyttämöltä se alkoi* Kirjayhtymä, Helsinki 1971

Rauli Tammela on ystävällisesti antanut tietoja Syrjän väestä.